

ДЕЯКІ ПИТАННЯ КОДИФІКАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО КРИМІНАЛЬНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Олександр Крижний,
*молодший науковий співробітник НДІ інтелектуальної
власності АПРН України*

Нині є актуальним питання кодифікації законодавства у сфері інтелектуальної власності. Так, зокрема, дискутується тема доцільності прийняття в Україні окремого кодифікованого законодавчого акта — Кодексу інтелектуальної власності. Відповідно, виникає питання про включення до нього і норм про кримінальну відповідальність за порушення прав на об'єкти інтелектуальної власності.

У деяких країнах світу існують нормативно-правові акти, що містять норми не лише цивільного, а й кримінального права. Так, у Франції [21] та Філіппінах [20] — це Кодекс інтелектуальної власності, в Німеччині — окремі закони, які передбачають пооб'єктне регулювання прав на об'єкти інтелектуальної власності, зокрема Закон про захист торговельних марок та інших позначень (Закон про торговельні марки) від 25 жовтня 1994 року [19], Патентний закон від 16 грудня 1980 року [18], Закон про охорону авторського права та суміжних прав від 09 вересня 1965 року [18].

Дослідженням питання кодифікації норм про кримінальну відповідальність за порушення прав на об'єкти інтелектуальної власності займалися, зокрема, П. П. Андруш-

ко, П. С. Берзін, Г. І. Волков, О. О. Ду-доров, Н. Д. Дурманов, А. С. Нерсесян, М. С. Таганцев та інші [3; 5; 7-10; 17]. Однак дослідження, як правило, стосувалися кодифікації норм, у рамках Кримінального кодексу. Деякі проблеми, зокрема вивчення можливості включення норм про кримінальну відповідальність до Кодексу інтелектуальної власності, на нашу думку, є недостатньо вивченими.

Метою даного дослідження є аналіз можливості включення до проекту Кодексу інтелектуальної власності норм про кримінальну відповідальність за злочини, що є посяганням на права інтелектуальної власності. Для цього необхідно проаналізувати доцільність такої кодифікації саме в Україні.

При удосконаленні кримінального законодавства, як і будь-якого іншого, необхідно пам'ятати про наступність у кримінальному праві, яка є закономірністю його розвитку [6, с. 114]. Під наступністю розуміють використання попереднього правового досвіду [6, с. 115], зв'язок, наявність спільних рис у правових нормах, у судовій практиці, у наукових положеннях [16, с. 27]. При цьому визначальну роль у за-

безпеченні наступності в праві відіграє наступність у законодавстві — такий зв'язок між двома законами, які встановлюють злочинність і караність діяння та інші його кримінально-правові наслідки, при якому у новому нормативно-правовому акті зберігаються основні ознаки, які визначають змістовну і формальну характеристику кримінального закону [16, с. 29].

Кримінальне законодавство Української РСР, а потім і України в цілому розвивалося на основі єдиного кодифікованого закону про кримінальну відповідальність — Кримінального кодексу, який містив у собі норми, що визначають злочинність і караність діяння [10, с. 39].

Є очевидним, що включення норм про кримінально-правову відповідальність до Кодексу інтелектуальної власності неможливе без попереднього внесення змін до чинного Кримінального кодексу України від 5 квітня 2001 року (далі — КК України) [2] та змін фундаментальних постулатів науки кримінального права. Це зумовлене наступним.

Відповідно до ст. 3 КК України, яка має назву «Законодавство України про кримінальну відповідальність»: законодавство України про кримінальну відповідальність становить Кримінальний кодекс України, який ґрунтується на Конституції України та загальноvizначених принципах і нормах міжнародного права. Закони України про кримінальну відповідальність, прийняті після набрання чинності цим Кодексом, включаються до нього після набрання ними чинності. Злочинність діяння, а також його караність та інші кримінально-правові наслідки, визначаються тільки цим Кодексом.

Ч. 1 ст. 2 КК України також встановлює, що підставою кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад злочину, передбаченого цим Кодексом. Відповідно до ч. 1 ст. 11 КК України злочин є передбачене цим Кодексом суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом злочину.

Протиправність як ознака злочину виявляється у тому, що тільки таке суспільно-небезпечне, винне діяння може бути злочином, яке прямо передбачене КК України, який є єдиним законом про кримінальну відповідальність [15, с. 34].

Таким чином, виходячи з існуючого на даний момент законодавства, всі склади злочину передбачаються виключно Кримінальним кодексом України.

Аналогічно це питання вирішене й у Російській Федерації. Так, відповідно до ч. 1 ст. 1 КК РФ: кримінальне законодавство Російської Федерації складається з цього Кодексу. Нові закони, що передбачають кримінальну відповідальність, підлягають включенню до цього Кодексу [11, с. 16].

Звичайно, що наявність цих норм не є непереборною перешкодою для їх зміни та здійснення досліджуваної кодифікації, однак необхідно встановити доцільність зміни основних постулатів науки кримінального права.

Ми погоджуємося з думкою, що обмеження кримінального законодавства рамками Кримінального кодексу забезпечує зручність правозастосування. Розрізнені правові джерела породжують багато питань і неточностей, тлумачення яких необхідно вирішувати на науковому та практичному рівнях [11, с. 16].

ЗАХИСТ ПРАВ

Статті Загальної частини КК України не лише визначають поняття та інститути, що за певних умов вимагають тих або інших дій чи утримання від них. Статті Загальної частини разом зі статтями Особливої частини мають імперативний характер [10, с. 73]. Співвідношення Загальної та Особливої частин у сфері визначення злочину можна представити як співвідношення загального та одиничного при єдності змісту [10, с. 74].

Загальна та Особлива частини КК України пов'язані між собою й утворюють нерозривну системну нормативну єдність. Не можна застосувати жодну кримінально-правову норму, що міститься в Особливій частині КК України, не звернувшись при цьому до Загальної частини [13, с. 43]. Нерозривний зв'язок норм Загальної та Особливої частин КК полягає ще й у тому, що при кваліфікації діянь, вирішенні питань, пов'язаних зі звільненням від кримінальної відповідальності та покарання, застосовуються водночас норми обох частин [14, с. 4].

У випадку поміщення норм про кримінальну відповідальність до Кодексу інтелектуальної власності, їх самостійне (без застосування норм Загальної частини КК України) застосування буде неможливе. Адже нормами Загальної частини КК України визначаються, зокрема, підстави кримінальної відповідальності, чинність кримінального закону в просторі і в часі, особа, яка підлягає кримінальній відповідальності (суб'єкт злочину), стадії вчинення злочину, форми вини, співучасть у злочині, повторність, сукупність та рецидив злочинів, обставини, що виключають злочинність діяння, умови та підстави звільнення від кримі-

нальної відповідальності, особливості кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх. Також нормами Загальної частини КК України регулюються види покарань, правила призначення покарання, звільнення від покарання та його відбування, поняття судимості, її зняття та погашення, примусові заходи медичного характеру та примусове лікування.

Серед можливих позитивних змін включення норм про кримінальну відповідальність до Кодексу інтелектуальної власності можна назвати, насамперед досягнення термінологічної єдності.

Так, зокрема, у ст. 420 Цивільного кодексу України (далі — ЦК України) [4] та у ст. 155 Господарського кодексу України (далі — ГК України) [1] при наведенні переліку об'єктів права інтелектуальної власності вказується такий об'єкт, як «торговельні марки (знаки для товарів і послуг)». Однак надалі при встановленні правового регулювання даний об'єкт визначається виключно як «торговельна марка». У той же час нині діючим є і Закон України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг». Тобто у даному випадку законодавство застосовує дві назви одного і того ж об'єкту інтелектуальної власності, що є недоречним.

У Кримінальному кодексі України (ст. 229) до цього часу використовується назва «знак для товарів і послуг». Це було виправданим на момент прийняття КК України, оскільки у цивільному законодавстві України 2001 року було закріплено термін «знак для товарів і послуг». При конструюванні ж кримінально-правових норм необхідно враховува-

ти термінологічну базу тих галузей права, що безпосередньо регулюють відносини, взяті під охорону кримінальним правом. Однак після прийняття ЦК України та ГК України до вказаної статті вносилися зміни, але термінологічної єдності не було досягнуто.

Подібне ж стосується й інших об'єктів інтелектуальної власності. Так, зокрема, в першій редакції ст. 229 КК України серед предметів злочину було зазначено «фірмове (зареєстроване) найменування». Однак на законодавчому рівні в Україні не закріплено не лише обов'язок здійснювати реєстрацію фірмового найменування, але й саму можливість такої реєстрації. Охороні підлягають і фірмові найменування юридичних осіб, що незареєстровані в країні. Паризька конвенція про охорону промислової власності передбачає, що фірмове найменування охороняється в усіх країнах без обов'язкової подачі заявки або реєстрації незалежно від того, чи є воно частиною знака для товарів і послуг. Тому виключення з назви об'єкта інтелектуальної власності ознаки зареєстрованості сприяє більш точному визначенню предмета злочину і усуває протиріччя у тлумаченні даної норми.

До того ж, донині КК України використовує назву «фірмове найменування». У той же час у ст. 420 ЦК України та у ст. 155 ГК України при наведенні переліку об'єктів права інтелектуальної власності вказується такий об'єкт, як «комерційне (фірмове) найменування». Однак надалі при встановленні правового регулювання даний об'єкт визначається виключно як комерційне найменування.

Ми вже вказували, що при формально-юридичному тлумаченні тер-

мін «фірмове найменування», що використовується у КК України, не є тотожним з терміном «комерційне найменування» [12, с. 29]. Звичайно, дане питання потребує негайного вирішення.

Також необхідно відмітити, що ЦК України та ГК України використовують термін «географічні зазначення». У той же час зараз чинним є Закон України «Про охорону прав на зазначення походження товарів», відповідно до якого «зазначення походження товару» — термін, що охоплює такі терміни:

- 1) просте зазначення походження товару;
- 2) кваліфіковане зазначення походження товару, яке своєю чергою об'єднує два терміни:
 - а) місце походження товару,
 - б) географічне зазначення походження товару.

Термін «географічне зазначення», що використовується у ЦК України та ГК України, за своїм змістом відповідає терміну «кваліфіковане зазначення походження товару», що використовується у Законі України «Про охорону прав на зазначення походження товарів». Однак КК України (ст. 229) до цього часу використовує термін «кваліфіковане зазначення походження товару». На наш погляд з прийняттям Кодексу інтелектуальної власності та включенням до нього норм про кримінальну відповідальність, подібні термінологічні неузгодження були б усунуті.

Водночас вважаємо, що до питання кодифікації необхідно ставитися вкрай обережно, щоб не порушити основні принципи існуючої системи кодифікації.

Безсумнівно, що право інтелектуальної власності займає особливе

ЗАХИСТ ПРАВ

місце в системі правового регулювання і потребує окремого підходу. Однак не менш важливе значення мають й інші інститути та підгалузі цивільного та господарського права, зокрема право власності, зобов'язальне право тощо. І ми впевнені, що у випадку прийняття Кодексу інтелектуальної власності та включення до нього норм про кримінальну відповідальність, знайдуться науковці, які будуть порушувати питання про виділення з ЦК України та ГК України в окремі кодекси норм, що регулюють право власності, зобов'язальне право тощо. І знову виникне питання про включення до таких кодексів норм про кримінальну відповідальність. Відтак, у КК України можуть залишитися лише Загальна частина та декілька глав Особливої частини.

До того ж необхідно відмітити, що розглянута проблема досягнення термінологічної єдності, звичайно, є актуальною і для кримінального права, однак передусім повинна вирішуватися при удосконаленні цивільного та господарського права — тих галузей, суспільні відносини

яких охороняються кримінальним законом.

На нашу думку, позиція щодо включення норм про кримінальну відповідальність до Кодексу інтелектуальної власності є деструктивною. Вважаємо, що найбільш обґрунтованим є існування єдиного кодифікованого нормативно-правового акта, який містив би норми про кримінальну відповідальність.

Зрозуміло, в рамках однієї статті неможливо повністю і всебічно дослідити дану проблему. У даному дослідженні окреслені основні моменти існуючого питання, що підтверджують його актуальність та необхідність подальшого вивчення. Проведене дослідження буде слугувати підґрунтям для подальших доробок у цій сфері. ♦

Список використаних джерел:

1. *Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. № 436-IV // Відомості Верховної Ради. — 2003. — № № 18-22. — Ст. 144.*
2. *Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III // Офіційний вісник України. — 2001. — № 21. — Ст. 920.*
3. *Уложение о наказаниях уголовных и исправительных 1885 года: закон / Изд. Таганцев Н. С. — Изд. 13-е, пересм. и доп. — Спб.: Гос. тип., 1908. — 958 с.*
4. *Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV // Відомості Верховної Ради. — 2003. — № № 40-44. — Ст. 356.*
5. *Андрушко П. П. Кримінально-правова охорона прав інтелектуальної власності в Україні / П. П. Андрушко — К.: ФОРУМ, 2004. — 162 с.*
6. *Бажанов М. И. К вопросу о преемственности в уголовном праве / М. И. Бажанов // Проблемы законности — Вип. 30, X., 1995. — С. 114-115.*

7. Берзін П. С. Незаконне використання засобів індивідуалізації учасників господарського обороту, товарів та послуг: аналіз складів злочину, передбаченого ст. 229 КК України : монографія / П. С. Берзін — К.: Атіка, 2005. — 316 с.
8. Волков Г. И. Имущественные преступления: комментарии и сравнительный текст Уголовных кодексов УССР и РСФСР — Х.: Юрид. изд-во НКЮ УССР, 1928. — 212 с.
9. Дудоров О. О. Злочини у сфері господарської діяльності: кримінально-правова характеристика : монографія / О. О. Дудоров — К. : Юридична практика, 2003. — 924 с.
10. Дурманов Н. Д. Советский уголовный закон / Н. Д. Дурманов — М.: Изд-во Московского университета, 1967. — 320 с.
11. Коряковцев В. В. Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации / Коряковцев В. В., Питулько К. В. — СПб.: Питер, 2004. — 816 с. — (Серия «Закон и комментарии»).
12. Крижний О. М. Фірмове найменування як предмет злочину // Теорія і практика інтелектуальної власності / О. М. Крижний — 2009. — № 1. — С. 28-32.
13. Кримінальне право України : загальна частина : підручник / М. І. Бажанов, Ю. В. Баулін, В. І. Борисов та ін.; [За ред. проф. М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація]. — 2-е вид., переробл. і допов. — К. : Юрінком Інтер, 2005. — 480 с.
14. Кримінальне право України : особлива частина : підручник / М. І. Бажанов, Ю. В. Баулін, В. І. Борисов та ін.; [За ред. проф. М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація]. — 2-е вид., перероб. і доп. — К.: Юрінком Інтер, 2005. — 544 с.
15. Кримінальний кодекс України : наук.-практ. коментар / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, С. Б. Гавриш та ін. [За заг. ред. В. Т. Маляренка, В. В. Сташиса, В. Я. Тація]. — Видання друге, перероблене та доповнене. — Х.: Одиссей, 2004. — 1152 с.
16. Навроцький В. О. Наступність кримінального законодавства України (порівняльний аналіз КК України 1960 р. та 2001 р.) / В. О. Навроцький — К.: Атіка, 2001. — 271 с.
17. Нерсесян А. С. Кримінально-правова охорона прав інтелектуальної власності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук. — Київ: НАН України, Інститут держави та права ім. В. М. Корецького, 2008. — 22 с.
18. Büscher W., Auler A. Gewerblicher Rechtsschutz, Urheberrecht, Medienrecht : Kommentar. Köln, München : Heymann 2008, 2930 S.
19. Ingerl R., Rohnke C. Markengesetz: Gesetz über den Schutz von Marken und sonstigen Kennzeichen, 2., neubearb. Aufl., München : Beck 2003., 2472 S.
20. Rodriguez R. The Intellectual Property Code of the Philippines and its implementing rules and regulations. Manila, Philippines : Rex Book Store 2002, 406 S.
21. Sirinelli P. Code de la propriété intellectuelle: commenté, 9e éd. Paris: Dalloz 2009., 2013 S.